

Эски «Акоид» китобларимизда ёзилгондурким, замона охир бўлиб, киёмат якинлашмоқда. «Яъжуж-маъжуж» деган бир жамоа махлук пайдо бўлиб халкнинг тинчлигини бузиб, дунёни хароб этишга тиришадирлар.

Орадан кўп вақт ўтмай, ҳар ерда «баркамол осойиш» бўладир. «Яъжуж-маъжуж» жамоасининг қандай махлук эканлиги тўғрисида «уламои ислом» орасида ихтилоф кўбдур. «Маҳриб уш-шариат» деган мўътабар бир китобда ўқигонимизга қарагонда, шул «яъжуж-маъжуж» тоифаси ҳақида ёзилгон баъзи сифатлар юздан шона - остдан фона уратургон «мустамлакачи» ўртоқларимизнинг шаънига тўғри келадур.

Яна ўшал китобда: «Насриддин Тантанони»дан ривоят этадурларким, замона охир бўлгонда Туркистонда, айниқса, Самарқандда «жадид» танасидан эшон ва авлиёлар чиқиб, халққа турлик қароматлар кўрсатадурлар ва шунинг билан кунда бир неча мурид овлайлар. Охирда, «жадид» исми халқ орасида кўтарилиб, унинг ўрнида «тараккийпарвар», «маорифпарвар» ҳам «ёшлар» исмлари билан «букаламун» фикрлик зотлар пайдо бўлади.

Бу зотларнинг бир бўлаги турли чаток йўллар билан оқча тўплаб, бор-йўгини тўйга сарф қиладурлар. Маориф учун ҳеч мири бермайдур. Бир қисми «Нашри маориф» учун жаҳолатга қарши «муттаҳид фронт» очиб, қўшинсиз уруш бошлайдурлар. Янги тантаналик қуруқ қарорлар билан машғул бўладурлар.

«Мажмуийи сафҳо» деган китобда ёзгонига кўра, охир замонда Туркистонда «махқамаи шаръия»лар очилиб, бу маҳкаманинг ишларини бир вақт қофирлик отини кўтарган жадид синфи бошқарадир. Ўлиб кетган вақфлар қайтадан тиргузиладур. Вақф оқчаси мактаб ва маориф йўлида сарф қилинадур. Бу воқеадан кўп вақт ўтмай, қоринпарвар муллалар билан тараккийпарвар жадидлар орасида вақф устида катта жанжал чиқиб, натижада барча вақфлар «наҳанг» қомига кетадур.

«Ёшлар»нинг кеча-кундуз хизматлари ошамок, «туташ»ларга ёндашмоқ ва охири йўлдан адашмоқ бўладир. Хотин-қизларнинг юз пардалари очиладур, шарм-хаёлари қочадур. Ифбатликлари сийрак қоладур.

Бухоро ўлкасида амир Олимхон хазратлари «шахид» этиладур. Унинг хар бир томчи конидан юз «жувонбоз» пайдо бўладур. Минг дохий дунёга келадур. Кечаларни базмсиз ўтказган уйларга жарима солинадур. Пора олмагон амал-дорлар юртдан бадарга килинадур. Охири, факир халкнинг хаммаси жонидан тўйиб, босмачиликка ёзилиб, далага кочиб кетадур.

Мана, сизга охири замон аломатларидан бир неча тимсол. Бу сўзларнинг барчаси юкоридаги мўътабар китоблардан накл этидди. Хар ким шак келтирса - кофир бўлгай.

«Кахат ул-укало» деган бир китобда Самарканд махкамаи шаръияси хусусида бошка хил маълумот берилган. Бунда ёзилгонига кўра, Самарканд махкамаи шаръияси халкнинг намоз ўқиши тўғрисида айруча ахамият берадур. Чунончи, хар ким ўзининг махалласидаги масжидга жамоат намозига сахван чиқмай колса, уни биринчи катла олти, иккинчи катла саккиз ой камокка ҳукм этадур. Учинчи дафъадан уни шаҳардан чиқариб ҳайдайдур. Токи, ул бенамознинг касофатидан бир шаҳар хароб бўлмагай.

«Макобир ул-ағниё» деган китобда Абу Низом ал-Мағрибий ал-Мастурий ёзадики: киёмат яқинлашгонда, бойлардан хайрият, камбағаллардан куч, дехконлардан баракот кўтариладур. Жадидлар намоздан, кадимлар маорифдан, ҳукуматлар адолатдан қочадурлар. Маориф идораларида окча, мактабларда ўқувчи, муаллимларда таълим қочадур. Охир замон олимлари амалсиз, бойлари хамиятсиз, шоирлари шеъриятсиз, муҳаррирлари саводсиз, газеталари обунасиз, матбаалари ҳуруфсиз, мураттиблари тартибсиз, идоралари доирасиз, табиблари дорусиз, ҳакимлари ҳикматсиз, эшонлари ишончсиз, муридлари ихлоссиз бўладурлар.

Булардан бошка: бу замоннинг хар бир жонлик ва жонсиз нарсаларига тоғ каби огир солиқдар солинадурким, натижада дўконлар ёпила-ёпила сонлари озаядур. Хайвонлар сўйила-сўйила этлари ейиладур. Камбағаллар эзила-эзила дунёга видоъ айтадурлар. Солиқлар канча кўпайса, бозор баҳолари ўшанча тушиб, охири коғоз-окча билан олтун, оға-инидек бир-бирига ковушадур. Золим «Николай» замонида бўлгон арзончилик париси қайтадан дунёга келиб, халкка муҳибона салом берадур. Бу роҳат ва саодат даври кўб давом этмай, кетидан «дажжолӣ лаин» дунёга чиқиб кўб ўзгаришлар ясайдур. Шунинг билан одам боласи мурод ва максадига етадур-да, сўнгра бирдан киёмат қойим бўладур. Шуни ҳам ёзиб ўтайким, киёматдан бир кун илгари Туркистонда имло масаласи «хал» этилиб, Куръон янги имло билан ёзиладур. Солиқ ишлари шунча тараккий этадурким: камбағал ишчи-деҳконлар ховузлиарида вақиллайтургон қурбакаларга ҳам солиқ тўлашга мажбур бўладурлар. Фақат дарахтларга кўниб учатургон қушлар учун солиқ тўлашдан маоф этиладилар.

Бу сўзларга шак келтирган киши кофир бўлмаса ҳам, лекин «Геполув» томонидан турлик синфлар ичида ёширун суратда курилгон сонсиз ок тузокларга бир кун оёғи айланиб, «борса келмас» шахарга юбориладур.

«Зарафшон» газетаси, 1923 йил, 11 февраль